

Nogle Glückstadmønter uden årstal er fra 1623

Indledning

Møntstedet i Glückstad oprettedes i 1619 med Albert Diones som ansvarlig møntmester. De første mønter fra møntstedet relaterer til Christian IVs forsøg på at skabe en handelsforbindelse til Rusland, som skulle baseres på sejlads nord om Norge. De første mønter præges derfor efter russisk forbillede som denninge (Hede 169, figur 1). Disse svarer nogenlunde til 1 Skilling Lybsk. Senere udmøntes også 2- og 4 Skilling Lybsk (Hede 168 og 167).

Alle disse mønter er præget på uregelmæssige blanketter, som er fremstillet ved udbanking af en sølvtråd, hvilket er den metode som anvendtes i Rusland. Mønterne er uden årstal, og i 1622 bliver de på grund af underlødighed nedsat i værdi. Herefter er det ikke længere rentabelt at udmønte disse såkaldte rytterpenninge.

I 1623 gives en ordre om udmøntning af fuldlødig specie-mønt og brøkdeler heraf. Småmønt kan stadig udmøntes med en for ringe lødighed, hvilket var en forudsætning for rentabilitet af møntværkstedet. Sekstendedels-rigsdaleren (Hede 170) og Søsling Lybsk (Hede 171) bliver nu de mønter, som Albert Dionis skal tjene sine penge på. De større nominaler fra specier over halv- og kvart-specier til ottendedels-specien (Hede 156-162) var beordret til at være fuldlødige.

Mønterne udmøntes nu på europæisk måde, hvor blanketterne er fremstillet som runde sølvskiver, og mønterne har et regelmæssigt udseende. Desuden er langt den over-

Af Anders Harck

Figur 1. Denning uden år. Mønten er fremstillet efter russisk forbillede.

Figur 2. Speciedaler 1623, hvor sejlet har en elegant krølle.

Figur 3. Speciedaler 1624, hvor sejlet ikke har krølle.

Figur 4. Halv Speciedaler 1623, hvor sejlet har en elegant krølle.

Figur 5. Halv Speciedaler 1623, hvor sejlet ikke har krølle.

Figur 2

Figur 3

Figur 4

Figur 5

vejende del forsynet med årstal. Der findes imidlertid sekstendedels-rigsdaler og Søsling Lybsk uden årstal, og disse mønter er hovedtemaet for nærværende artikel.

Krøller eller ej

I en tidligere artikel (Harck 2003) har jeg beskrevet, hvordan Fortuna figuren på bagsiden af speciedaleren (Hede 156) varierer, men en detalje i variationen er ikke medtaget. Ser vi, hvorledes sejlet ender ved Fortunas venstre hånd, er der på nogle mønter en elegant krølle (figur 2), medens sejlet blot ender ved Fortunas hånd på andre mønter (figur 3). Fra 1623 findes begge disse varianter, medens jeg ikke kender varianten med krølle fra de senere årstal.

For halvspecien er forholdene ligesom for speciedaleren, idet der kendes mønter fra 1623 med og uden krølle (se figur 4 og 5), medens de senere årstal kun kendes uden krølle. For kvartspecien, som kun kendes fra 1623 findes mønter med og uden krølle (se figur 6 og 7).

Ottendedels-specien, som også kun kendes fra 1623, kendes kun med ét stempel, og figuren er uden krølle (figur 8).

På sekstendedels-specien er det igen sådan, at begge varianter forekommer fra 1623 (se figur 9 og 10), mens jeg

Figur 6

Figur 7

Figur 8

Figur 9

Figur 10

Figur 11

Figur 6. Kvart Speciedaler 1623, hvor sejlet har en elegant krølle.

Figur 7. Kvart Speciedaler 1623, hvor sejlet ikke har krølle.

Figur 8. Ottendedels Speciedaler 1623, hvor sejlet ikke har krølle.

Figur 9. Seksstendedels Speciedaler 1623, hvor sejlet har en elegant krølle.

Figur 10. Seksstendedels Speciedaler 1623, hvor sejlet ikke har krølle.

Figur 11. Seksstendedels Speciedaler uden år. Sejlet har her en elegant krølle.

kun kender de senere årstal uden krølle. Sekstendedels-specien kendes som nævnt også uden årstal, og her er Fortunas sejl ifølge mine observationer altid forsynet med den elegante krølle (se figur 11).

Det er således nærliggende at antage, at de tidligste mønter er med krølle, og mønterne uden årstal må således være fra 1623. Det har ikke været muligt for mig at finde stempelkoblinger, hvor samme forside er benyttet til en mønt uden årstal og en mønt med årstal. Her ville jeg jo med den anførte teori kunne forvente at finde mønter fra 1623, som havde samme forsidestempel som en mønt uden årstal, medens det næppe ville være sandsynligt med de senere årstal.

Det kan i øvrigt bemærkes, at diameteren for mønterne fra (1624 og) 1625 er større, hvilket vil gøre stempelkoblinger umulige. Årstallet 1624 er sat i parentes, da jeg har set afbildninger, hvor diameteren synes at være som på 1623-mønter, men dette kan være en fejl i afbildningen.

Søsling Lybsk

Disse mønter bærer ikke en Fortuna-figur, men mønterne fra 1623 har en væsentlig større diameter end de senere mønter fra 1624 og 1625. Mønterne uden årstal er af samme diameter som mønterne fra 1623 (se figur 12, hvor de fire mønter er fotograferet sammen), hvilket igen fører til antagelse om, at mønterne uden årstal er fra 1623. Her er det så heldigt, at der er konstateret et bagsidestempel, som er brugt til både en mønt uden årstal og en mønt fra 1623.

Figur 12. Søsling Lybsk uden år og fra 1623, 1624 og 1625.

Der er en markant størrelsesforskel på mønterne uden år og 1623 på den ene side versus mønterne fra 1624 og 1625 på den anden.

Ca. 150%

Det er selvfølgelig ikke muligt med stempelkoblinger til de mindre mønter fra 1624 og 1625.

Konklusion

Med de fremlagte variationer er det overvejende sandsynligt, at mønterne uden årstal er udmøntet først og altså specielt i årstallet 1623. Dette harmonerer også godt med, at Albert Dionis efter udmøntningen af de årstalsløse mønter fra 1619-1622 er fortsat med mønter uden årstal. Dette er så blevet rettet på de senere mønter – evt. efter en indskærpelse af, at mønterne skulle forsynes med årstal.

Det er så mere mærkeligt, at den elegante krølle forsvinder fra Fortuna-motivet. Det synes som en ganske bevidst ændring, da den er konsekvent gennemført.

Det kan være en logisk tanke om, hvordan enden på et sejl vil flagre i vinden. Det er jo ikke sandsynligt, at sejlet vil danne en elegant sløjfe, når man betænker den ret kraftige vind fra møntens venstre side. Hvorvidt stempelskæreren har haft sådanne tanker, vil jeg imidlertid lade være et åbent spørgsmål.

Litteratur

Harck 2003: Den oversete variation. Christian IV's tidlige Glyckstadspecier. *Numismatisk Rapport* 77.